

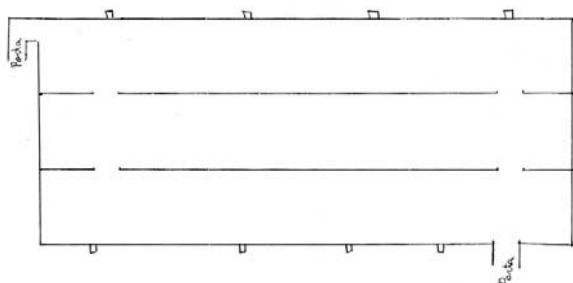
SOCIETAT

Refugis

TEXT: PAU PIÑOL / MARÍA-CRUZ SANTOS / LAURA SOLER

c/ Valldorada

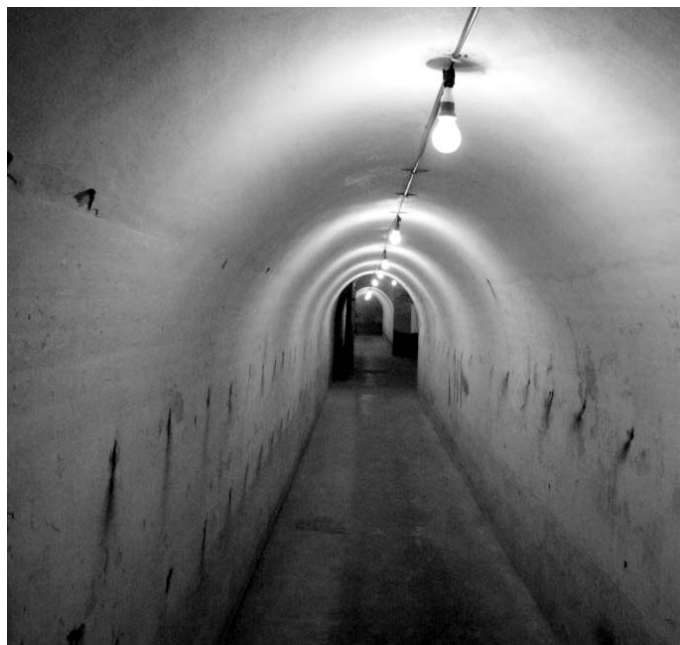
Entrevista amb Pere Salústyan
 llaguarda del refugi antiaeri del
 IES Pau Vila, el dia 40/1/2008

El 18 de juliol de 1936 marca el principi de la fi d'un somni per a molts ciutadans espanyols que s'havia dit la II República espanyola. L'aixecament militar que es proposava acabar amb el govern legalment constituït, iniciava una llarga guerra de tres anys que finalitzà amb la victòria d'un dels bàndols. La contesa fou una guerra civil entre dos maneres d'entendre la vida i la política que difícilment es podien entendre perquè una d'elles no podia coexistir amb cap altra.

Tots dos bàndols reberen ajuda d'altres països però la que reberen les forces rebels fou molt superior al suport donat a la República. De totes maneres el conflicte esdevingué un enfrontament internacional no oficial i, com més d'una vegada s'ha dit, un camp de proves per la guerra que ja s'anunciava molt més gran i terrible que fou la II Guerra Mundial. Sobre el camp espanyol es provaren noves armes, nous aparells i noves tàctiques. Si això és veritat per tots dos costats, de nou fou en el bàndol rebel o nacional on l'afirmació es compleix amb més certitud.

Entre les noves formes de combat que es desenvoluparen l'aviació mereix un lloc destacat. Aquí es provaren aparells que donaren el seu major rendiment durant la II Guerra Mundial i es començaren a assajar tàctiques de lluita que serien amplament utilitzades contra la població europea per part de tots dos bàndols del 1939 al 1945 com fou el bombardeig de la població civil. Aquesta nova estratègia fou utilitzada únicament per l'exèrcit franquista i els soldats directament implicats en la seva realització pertanyien a l'exèrcit alemany o italià que lluitaven sota les ordres directes dels seus propis oficials.

Catalunya fou molt directament afectada pels bombardejos. L'illa de Mallorca havia caigut en mans rebels des del mateix començament de la guerra i després ocupada per l'exèrcit italià i des d'allí venien els avions a bombardejar les nostres poblacions. El perill en que es trobaven els catalans es feu palès des dels primers moments i per aquesta raó, ja a l'agost de 1936 es prenen les primeres mesures per fer-los front. Es creà un nou organisme, la Junta de Defensa Passiva i es disposà que tots els ajuntaments tinguessin la seva pròpia Junta local. La primera Junta fou la de Barcelona

Barcelona era conscient de ser un objectiu prioritari pels atacs i d'aquesta manera prengué iniciatives que de seguida s'esten-gueren a la majoria de poblacions. D'entre les disposicions més importants i transcendents que s'adoptaren es troben la construcció de refugis on acollir la població i posar-la a resguard de possibles atacs aeris. Aquestes decisions s'acabaren estenenent a gairebé totes les poblacions catalanes, sobre tot a aquelles que per una raó o un altre podien presumir que serien objecte d'un atac aeri.

La iniciativa de construir un refugi podia venir de la Generalitat, de l'ajuntament de la població o bé de particulars (al dir particulars ens referim tant a veïns com a empreses que el fessin >

8 SOCIETAT

pels seus treballadors però que sovint acabaven acollint a població del barri on es situava la fàbrica). La qualitat de la construcció variava segons de qui venia l'interès en la realització, sent els més senzills els excavats per veïns.

La tipologia no variava gaire, podia ser en galeria, un túnel llarg més o menys ample, o de cèl·lula que consistia en una construcció sota terra ample dividida en galeries separades per panys de paret que permetien la comunicació entre elles.

A Sabadell tenim constància de què es van construir refugis. En concret hi ha 13 que són d'iniciativa municipal. La disposició municipal és de 1937 i es pren amb dos consideracions, protegir la població de possibles atacs aeris, sospita molt raonable donat que Sabadell era un actiu centre industrial i a més tenia un camp d'aviació en el què, a més a més, es construïen aparells de tecnologia soviètica, i donar feina a molts veïns que la guerra havia deixat a l'atur pel tancament d'algunes fàbriques.

Entre els refugis construïts estava el situat en un solar que hi havia a la cruïlla dels carrers Cellers i Jacint Verdguer, al costat de les fàbriques que hi havia aleshores de Can Planas i l'Espanya Industrial. Gairebé amb tota seguretat aquest refugi correspon al que a la documentació de l'Ajuntament, es designa com 13 D. Anys més tard a sobre del refugi es va construir l'actual Institut d'Ensenyament Mig Pau Vila.

El refugi correspon a la categoria que em designat com de cèl·lula. Les voltes són de formigó i hi ha tres galeries o naus de 3'5 m d'amplada cada una. Tenia dos entrades, una pel carrer Cellers, que la van derruir en construir l'Institut. I un altre que probablement donava al carrer Verdguer i que deu ser soterrada.

L'emplaçament de la instal·lació quedaria totalment justificat per la presència de les dues fàbriques i la quantitat d'obrers que en elles treballaven però, a més, el Barri de Gràcia és, i era, un

barri populós on vivien, hem de pensar, que les famílies dels obrers i obreres que treballaven a les fàbriques.

No sabem si el refugi es va fer servir per la seva funció. Es diu que Sabadell no va ser mai bombardejada però dos dels signants d'aquest article han trobat testimonis que afirmen, contra la creença general, que sí que es patí el rigor de les bombes al menys en tres ocasions. El que ja és més segur és que un cop acabada la guerra, aquesta instal·lació, igual que d'altres semblants, van ser utilitzades per cultivar xampinyons.

L'últim concessionari, el Sr. Pere Salaet Vinyals, va acabar la seva activitat el mateix any de construcció de l'Institut, 1968.

Actualment s'està treballant en la recuperació d'aquest refugi. Es dona la circumstància de què aviat, en els mateixos terrenys, s'ha de construir el nou edifici de l'Institut, raó per la qual aquesta recuperació pot resultar molt més senzilla. La iniciativa de la recuperació, correspongué a un grup de professors del mateix Institut sensibles a la recuperació de la memòria i que, ara fa un any, consideraren que era necessari reivindicar una instal·lació que tenien tant a prop i que resultava molt unida al Barri de Gràcia doncs bona part dels veïns en guarden al record. S'inicià aleshores una tasca que començà per parlar amb el Museu, on ho tenien ben present, fer xerrades i realitzar un Treball de Recerca per dos alumnes de Batxillerat de l'Institut, que també signant aquest article.

La feina feta sembla haver donat resultat doncs el refugi serà una peça a considerar en la construcció del nou edifici de l'Institut i l'Ajuntament de Sabadell ja ha posat fil a l'agulla iniciant les tasques preliminars a la recuperació del refugi. Les prospeccions realitzades per l'Ajuntament fins al moment ja ho han localitzat sense cap mena de dubtes, aquestes intervencions són les que ens permeten dir les mides, encara que no complertes, de la instal·lació. Queda per veure el seu estat de conservació, si la construcció dels actuals edificis de l'Institut no l'han malmès, i què podem recuperar dels accessos. De ser així es podria recuperar i tornar a la ciutat un altre tros de la seva història.